

ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕШКОДИ У СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Статтю присвячено визначенню основних перешкод у політичній, економічній та правовій сферах у відносинах між Україною та ЄС на шляху інтеграційних процесів країни. Крім того, у статті зазначаються конкретні внутрішні та зовнішні чинники, які стимулюють або навпаки – стримують процес інтеграції країни.

Ключові слова: євроінтеграційні прагнення України, модернізація, проведення реформ, євроінтеграційний курс, співпраця, зовнішня та внутрішня політика країни, економічні інвестиції.

Статья посвящена определению основных препятствий в политической, экономической и правовой сферах в отношениях между Украиной и ЕС на пути интеграционных процессов страны. Кроме того, в статье перечислены конкретные внутренние и внешние факторы, которые стимулируют или наоборот – сдерживают процесс интеграции страны.

Ключевые слова: евроинтеграционные устремления Украины, модернизация, проведение реформ, евроинтеграционный курс, сотрудничество, внешняя и внутренняя политика страны, экономические инвестиции.

The article is devoted to the definition of the main obstacles in the political, economic and legal areas between Ukraine and the EU towards the integration process of the country. In addition, the article contained specific internal and external factors that stimulate or vice versa – hinder the process of integration.

Key words: European aspirations of Ukraine, modernization, reform, European integration course, cooperation, foreign and domestic policy, economic investment.

Постановка проблеми. Обравши національним стратегічним пріоритетом зближення з Європейським Союзом, Україна не повною мірою оцінює сучасні реальні можливості досягнення кінцевого результату цього процесу – входження в об'єднання. Прийняття України до ЄС повинно розглядатися не як самоціль, це повинна бути рівноправна взаємовигідна співпраця між державами в рамках інтеграційного об'єднання.

Проте реалії сьогодення вказують на те, що в найближчий час існуватиме ціла низка факторів, що здійснюватимуть суперечливий вплив на можливість розширення ЄС, у тому числі за рахунок України. Офіційне проголошення євроінтеграційного вибору України є важливим, але, недостатнім фактором прийняття держави до ЄС. Євросоюз чекає від українських політиків дій [1].

Негативно позначаються на євроінтеграції України події політичного характеру. Починаючи з виборів президента України 2004-2005 років гасла про євроінтеграційний курс України використовується здебільшого для досягнення політичними бажаних результатів на виборах, що негативно впливає на суспільну думку, в результаті чого погіршуються умови для реалізації інформаційної кампанії у підтримку євроінтеграції України [2, с. 3].

Протистояння всередині владних структур, брак кадрового і фінансового забезпечення та відсутність координуючого органу у сфері Європейської інтеграції – значною мірою перешкоджає українським прагненням по вступу до ЄС. Загальновизнаною є

думка, що українська влада не готова жити та управляти країною за європейськими нормами і стандартами. Беручи до уваги внутрішні політичні та економічні негаразди відносини між Україною та ЄС все частіше набували рис декларативності та подальшої невизначеності [3].

Виклад основного матеріалу. Важливість євроінтеграційного вектора зовнішньої політики вперше знайшла відображення на законодавчому рівні в постанові Верховної Ради України 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України». Визначальною рисою документу є те, що пріоритетними напрямами співробітництва було визначено майже всі країни світу, що дає змогу тій чи іншій політичній владі змінювати напрями зовнішньої політики на їх власний розсуд і політичні уподобання. Невизначеність є важливою проблемою для України, що може опинитися за межами євроінтеграційних процесів і перетворитися на буферну зону або слугувати ланкою між Сходом та Заходом [4, с. 89].

Наразі, важливим питанням залишається зміна політичного дискурсу в країні стосовно європейської ідентичності України через подолання психологічного бар'єру пострадянських комплексів та ілюзій, в напрямі нової системи світових та європейських координат і інтеграційної перспективи.

Важливим є усвідомлення Україною себе як невід'ємної частини сучасної Європи та складової євроінтеграційних процесів. На сьогодні європейська інтеграція стає не стільки зовнішньою скільки

внутрішньою проблемою. Це питання відповідності певним критеріям. Економічна складова домінує в обґрунтуванні інтеграційного процесу [3, с. 229].

Критерії членства в Євросоюзі визначив Копенгагенський саміт (червень, 1993 р.). Від кандидата вимагається стабільність інститутів демократії, верховенство закону, повага до прав людини і захист прав меншин (політичний критерій); функціонуюча ринкова економіка, здатність впоратись із тиском конкуренції та ринкових сил (економічний критерій); прийняття обов'язків членства, включаючи прихильність цілям політичного, економічного і монетарного союзів. Головним чинником є відповідність політичному критерію. Економічне зростання в країні, що інтегрується, не має впливу на жодному з етапів, загальний ВВП враховується опісля.

Декларований Україною курс на інтеграцію в Європу вимагає формування європейських стандартів як у політиці, так і в економіці країни. Європейська інтеграція України є процесом розширення політичних, економічних і культурних відносин з ЄС [4].

Але європейське майбутнє України залежить не тільки від дипломатів та політиків. Тому вкрай важливо враховувати думку пересічних громадян. За результатами загальнонаціонального соціологічного опитування, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи», за фінансової підтримки Фонду «Відродження», що було проведено з 12 до 26 грудня 2009 року, інтерес громадян до євроінтеграції помітно знижується. Дослідження показало, що якби у грудні 2010 р. відбувся референдум щодо членства у Європейському Союзі, у ньому взяло б участь 61 % громадян України. Це істотно менше, ніж зголошувалося брати участь у подібному референдумі в опитуванні березня 2008 року (78 %), що свідчить про певну втрату інтересу громадян України до питань зовнішньої політики країни взагалі, і до євроінтеграційного напрямку зокрема. У разі, якби референдум щодо членства у ЄС відбувся у грудні 2009 року, більшість – 51 % проголосувала б «за» вступ, 27 % – «проти». Спостерігається негативна динаміка громадської думки порівняно з груднем 2007 року (тоді за вступ до ЄС проголосувало б 64 %) і березнем 2008 року (тоді «за» було 56 %), але позитивна порівняно з 2005 роком (тоді «за» було 47 %) [5, с. 7].

ЄС так чи інакше визначає внутрішню ситуацію в середині країни. З приходом до влади В. Януковича, питання підтримки населенням євроінтеграційного курсу знову стає дуже актуальним. І хоча Президент України В. Янукович стверджує, що Україна і надалі буде йти шляхом євроінтеграції, події квітня-травня 2010 року, дають можливість стверджувати про побудову можливого альянсу України з Росією. Навіть якщо такий розвиток подій є прийнятним і для деяких країн ЄС, практична реалізація проектів такого зближення для України може мати неочікувані ризиковані результати [6, с. 10].

Відображенням політики країни є її економіка, що виражається у багатьох показниках. Економічна стабільність і діюча ринкова економіка є одними з головних критеріїв вступу до ЄС. І хоча 2006 року Україні було надано статус країни з ринковою економікою, іноземні дослідження показують

негативні показники. Дослідження Світового банку «Бідність в Україні» (липень 2007 р.) показали наступне: за межею бідності знаходилися близько 30 % багатодітних родин, при тому, що рівень бідності в родинях з 1-2 дітьми становить 8 % [7, с. 3].

Значною перешкодою на шляху євроінтеграції є часті кризові явища в економіці. Для основних галузей економіки України (металургія, легка промисловість, АПК) в ринковому європейському просторі практично немає вільної ніші: вихід на європейські ринки на гідних умовах потребує глибокої структурної перебудови економіки України, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції за більшістю товарних позицій, налагодження взаємовигідних зв'язків з виробниками в країнах Західної Європи [8, с. 49].

Більш динамічному та ефективному розвитку торгівлі України на ринку ЄС перешкоджає складний комплекс проблем. Ключову роль серед них відіграє відсутність позитивних зрушень у галузевій структурі української економіки. Сьогодні товарний обмін між Україною та ЄС відбувається переважно на основі міжгалузевої, що значною мірою обмежує реальну економічну інтеграцію, яка, як свідчить світовий досвід, розвивається переважно на основі внутрішньогалузевих економічних зв'язків [9, с. 2].

Країни ЄС, що безпосередньо межують з Україною, глибоко зацікавлені відігравати значну роль у зміцненні політики ЄС щодо України. Крім того, ці країни мають значний та цінний для України досвід в успішному впровадженні політичних та економічних змін, а також у подоланні перешкод на шляху до вступу в ЄС. Україна може стати партнером у різних сферах співпраці з Вишеградськими країнами, розвиваючи, зокрема, співробітництво у прикордонних регіонах, полегшуючи пересування населення, створюючи спільні миротворчі сили.

На жаль, «Інструмент нового сусідства» зорієнтований майже повністю на прикордонні зони нових сусідів ЄС. Оскільки негативні наслідки розширення ЄС відчуватимуться сильніше у Західній Україні, основну увагу приділено транскордонним програмам у цьому регіоні та створенню тут плацдарму для безпечної інвестиційної діяльності [10, с. 4].

На цьому етапі Україна не зуміла виробити чіткої стратегії щодо ЄС. У багатьох аспектах її політика зводиться переважно до декларацій, які недостатнім чином узгоджені між різними інституціями [11, с. 6].

Такі умови не є сприятливими для євроінтеграційних прагнень України. Цілком логічним і зрозумілим є небажання Євросоюзу посилювати відносини з державою, де владну вертикаль пронизує корупція, де економіка країни працює на окремі клани, а свободу слова намагаються придушити.

Багато надій Європейські Спільноти покладали на президентські вибори 2004 року. На початку президентства Віктора Ющенка контакти з ЄС набули більш інтенсивного і продуктивного характеру. Ухвалено План дій Україна – ЄС на 2005-2008 рр., підписано ряд важливих двосторонніх документів, зокрема – у сфері юстиції, свободи та безпеки, в енергетиці, у візово-міграційній політиці. Як вже зазначалося, ЄС визнав ринковий статус української економіки, відбулося поглиблення співробітництва у

сфері Спільної зовнішньої політики та політики безпеки. Фактично Україна запропонувала ЄС переглянути вже сформований на той час погляд на майбутнє Об'єднаної Європи не просто в географічному, а в міжнародно-політичному і безпековому вимірах. На тлі внутрішньої інституціональної кризи, наростання загроз у сфері енергетичної безпеки і відповідно збільшення ваги Росії як чинника європейської політики, зміщення пріоритетів політики США в бік Близького Сходу та Тихоокеанського регіону, ЄС не був готовий до перегляду вже сформованих позицій. Але зовнішня політика України стимулювала європейських політиків до повільного, проте поступового відходу від усталених позицій щодо України.

З метою донести цю якісну зміну позиції до європейських партнерів активізувався переговорний процес, у тому числі й на найвищому рівні. Зростає кількість і значно розширилася географія поїздок Президента України В. Ющенка, який протягом 2005-2009 рр. здійснив близько 110 офіційних та неофіційних візитів до держав ЄС та на запрошення лідерів європейських інституцій. Збільшилася також кількість візитів в Україну європейських політиків вищого рівня [12, с. 37].

Але підсумовуючи досягнення України за роки президентства В. Ющенка на 13-му саміті Україна – ЄС, що відбувся у Києві 4 грудня 2009 року, Голова Представництва Євросоюзу в Україні Посол Жозе Мануел Пінту Тейшейра заявив, що керівництво держави не виконує зобов'язання перед Європейським Союзом щодо проведення реформ.

За словами пана Тейшейри, олігархи стримують розвиток економіки, гальмуючи конкуренцію і перешкоджаючи європейській інтеграції України внаслідок поширення корупції і адміністративних бар'єрів. Він сказав, що Угода про зону вільної торгівлі буде підписана, лише коли основні економічні гравці в Україні дійдуть згоди щодо проведення реальних економічних реформ. Однак Ющенко поклав відповідальність за відсутність прогресу у відносинах з ЄС на останні реформи в Євросоюзі, фінансову кризу і экс-прем'єр-міністра України Юлію Тимошенко [13, с. 4].

Проте, навіть за таких умов ЄС йде назустріч Україні. Єврокомісія передала Україні спеціальний документ, спрямований на створення нової основи та атмосфери двостороннього співробітництва. Його реалізація, за словами представників ЄС, відкриє шлях для збільшення обсягів допомоги Києву з боку Євросоюзу. Всього документ містить вимоги до Києва щодо проведення 18 реформ. Реформи стосуються політичної, законодавчої та економічної сфер, включно з питаннями макроекономіки, фінансової та банківської систем, енергетичного сектора, охорони довкілля, транспорту [14].

Підхід Єврокомісії полягає у тому, що за виконання Україною кожної з вимог ЄС, Брюссель робитиме крок назустріч Києву. Зокрема, відповідно до документа, проведення реформи з метою забезпечення незалежності судів може бути винагороджено 10 млн євро на потреби юридичної системи України. Значну увагу в документі присвячено газопроводам, які проходять територію

України. Відзначається, що їх модернізація здатна забезпечити надходження значних інвестицій з ЄС [14]. Згідно з отриманими відомостями, цей список є зведеними вимогами ЄС до України для укладення Угоди про асоціацію. У Брюсселі не виключають, що ця угода може бути вироблена і підписана у найближчі 12 місяців.

Надання Україні коштів для здійснення внутрішніх реформ було і раніше. За даними Європейської Комісії, протягом 2004-2006 рр. ЄС виділив Україні в рамках ЄПС 212 млн євро, у середньому 70,7 млн на рік. У 2007 р. для фінансування діяльності в рамках ЄПС було запроваджено новий «Європейський інструмент сусідства й партнерства» (ЄІСП, набрав чинності 01.01.2007 р. і розрахований на період 2007-2013 рр.), який замінив чинні програми технічної допомоги «ТАСІС» і «МЕДА» в країнах ЄПС і в Росії. Згідно з новим інструментом було розроблено Національні індикативні програми на 2007-2010 рр. для кожної країни, відповідно до якої ЄС виділив Україні 494 млн євро [16, с. 5]. І хоча у сфері демократизації суспільства Україні вдалося досягти успіхів, питання корупції, забезпечення незалежної роботи судів, соціально-економічний добробут – залишилися на початковому рівні [15, с. 5].

Висновки. Таким чином, європейська інтеграція – це багатовимірний процес, що потребує реформування всіх сфер життя людини. На сьогодні існує ряд факторів, що стоять на перешкоді євроінтеграції України. Вчені з різних наукових сфер по-різному бачать першочерговість вирішення цих проблемних питань, проте їх наявність залишається незмінною. Серед актуальних проблем європейської інтеграції слід виокремити: питання політично-економічної нестабільності в Україні та слабкорозвинутої економіки; питання, пов'язані з транзитом газу через територію України; проблему наближення законодавства України до стандартів ЄС. Зокрема, автор дійшов висновків, що зазначені вище проблеми мають як внутрішні, так і зовнішні аспекти. Серед тих, що мають внутрішній характер, слід, у першу чергу, виокремити проблеми протистояння серед владних структур, невідповідність законодавства стандартам ЄС, проблему подолання радянських стереотипів у громадськості, відсутність кадрового забезпечення євроінтеграційного курсу, його слабка фінансова та технічна підтримка, надмірна декларативність дій по відношенню до Євросоюзу, часті кризові явища в економіці, слабо розвинену ринкову економіку тощо. Всі ці проблеми здебільшого мають і спільні риси, а саме: українські політики сприймають європейську інтеграцію не як процес реформ та перетворень на користь держави та її майбутнього незалежно від членства в ЄС, а як самоціль, що часто призводить до марних сподівань, невірних прогнозів, стратегій, а відтак і поведінки відносно ЄС. Окремо треба наголосити на проблемі європейської ідентифікації українців. З культурно-цивілізаційної точки зору Україна – європейська країна, але, як це було в багатьох інших перехідних суспільствах, проголошення незалежності держави порушило низку проблем і спричинило ідентифікаційну кризу, яка відобразилась на багатьох рівнях державної політики і з наслідками якої сьогодні треба боротись.

ЛІТЕРАТУРА

1. Костенко Н. Система факторів, що визначають перспективи інтеграційного зближення України з Європейським Союзом [Електронний ресурс] / Н. Костенко, В. Ходикіна // Центр Разумкова. – 2006. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua/Portal/soc_gum/Prvs/2007_1/0180.pdf.
2. Зленко А. Переосмислюючи зовнішню політику України: важкий шлях до досягнення консенсусу / А. Зленко // Дзеркало тижня. – 2010. – № 6. – С. 3.
3. Киридон А. Євроінтеграційний курс України: адекватність реалій зовнішньополітичного вибору / А. Киридон // Україна – Європа – Світ. – Вип. 1: Міжнародний збірник наукових праць / Гол. ред. Л. М. Алексієвць. – Тернопіль, 2008. – С. 270–278.
4. Рудяков П. Європейський Союз – Україна: еволюція підходів / П. Рудяков // Політична думка. – 2002. – № 1. – С. 87–96.
5. Саприкін В. Паливно-енергетичний комплекс України: готовність до євроінтеграції / В. Саприкін // Дзеркало тижня. – 2002. – № 39. – 12-18 жовтня. – С. 7.
6. Сиденко В. Нелегкий путь к рынку Европейского Союза / В. Сиденко, А. Барановский // Зеркало недели. – 2004. – № 1. – С. 10.
7. Поляков Л. Украина – Европа: поиск общего ответа на новые угрозы / Л. Поляков // Зеркало недели. – 2002. – № 38. – С. 3.
8. Смахтіна Л. На шляху європейської інтеграції / Л. Смахтіна // Вісник національного банку України. – 2002. – № 9. – С. 47–50.
9. Солана Х. ЄС – Україна: розвиваючи стратегічне партнерство / Х. Солана // Дзеркало тижня. – 2000. – 16-12 вересня (№ 11). – С. 1–2.
10. Сушко А. Перспективи визового діалогу между Украиной и ЕС / А. Сушко // Зеркало недели. – № 32. – 2008. – С. 2–6.
11. Сушко И. Визовая политика ЕС в Украине: от заморозков до оттепели / И. Сушко // Зеркало недели. – 2009. – № 14. – С. 6.
12. Угоди між Україною і ЄС: хронологія двосторонніх відносин // Політика і час. – 2000. – № 4. – С. 36–39.
13. Україна – ЄС: Взаємні очікування // Злагода. – 2002. – 12 серп. – С. 4.
14. Фіалко А. Проблеми та перспективи інтеграції України до ЄС / А. Фіалко, С. Толстов // Національна безпека і оборона. – 2007. – № 9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.razumkov.org.ua/ukr/journal_pos.php?y=2000&cat=9&pos=26.
15. Чалый В. Куда ведет Украину дорожная карта Европы? / В. Чалый, М. Пашков // Зеркало недели. – 2007. – № 10. – С. 5.
16. Чалый В. Україна – ЄС: барометр показує... / В. Чалый, М. Пашков // Дзеркало тижня. – 2005. – № 40. – С. 5.

ANNOTATION

The article is devoted to the definition of the main obstacles in the political, economic and legal areas between Ukraine and the EU towards the integration process of the country. In addition, the article contained specific internal and external factors that stimulate or vice versa – hinder the process of integration.

Choosing a national strategic priority of rapprochement with the European Union, Ukraine is not fully appreciates the modern real possibility of achieving the end result of this process of joining the Association. The adoption of Ukraine in the EU should be seen not as an end in itself, it should be equal and mutually beneficial cooperation between the States within the integration associations.

The importance of the European integration vector of foreign policy for the first time reflected on the legislative level in the resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine in 1993 «About main directions of the foreign policy of Ukraine». The defining feature of the document is that the priority areas for cooperation were identified almost all countries in the world that gives the possibility of one or another political power to change the direction of foreign policy at their own discretion and political preferences. Uncertainty is an important issue for Ukraine, which may be outside of the European integration processes and become a buffer zone or serve as a link between East and West.

Now, the big question remains change the political discourse in the country on the European identity of Ukraine through the overcoming of a psychological barrier post-Soviet complexes and illusions, in the direction of a new system of European and world coordinates and integration prospects. It is important to understand Ukraine itself as an integral part of modern Europe and the component of the European integration processes. Today, the European integration is not only external, how much internal problem. It is a question of compliance with specific criteria. The economic component dominates in the rationale of the integration process.

A considerable obstacle to European integration are frequent crises in the economy. For the main economic sectors (metallurgy, light industry, agriculture) in the market of the European Union practically no vacant niches: access to the European markets on decent conditions require deep restructuring of the economy of Ukraine, increase of competitiveness of domestic products on the majority of commodity positions, establishing mutually beneficial relations with manufacturers in Western Europe.

Thus, European integration is a multidimensional process, which needs reforming all spheres of human life. Today there is a number of factors standing in the way of European integration of Ukraine. Scientists from different disciplines have different views priority address these concerns, however their presence remains unchanged. Among the topical issues of European integration should be identified: the question of politically-economic instability in Ukraine, and underdeveloped economy, issues of the transit of gas through the territory of Ukraine; the problem of approximation of Ukraine to EU standards. In particular, the author came to the conclusion that the aforementioned problems have both internal and external aspects. Among those that have an internal character, should, first of all, to note the problem of the conflict among power structures mismatch of the legislation to the EU standards, the problem of overcoming of Soviet stereotypes in the society, lack of staffing of the European integration course, its weak financial and technical support, over-the declarative nature of action on the European Union, frequent crises in the economy, poorly developed market economy and the like.

Рецензенти: Багмет М. О., д.і.н., професор;
Шатун В. Т., к.політ.н., доцент.

© Міхель Д. О., 2014

Дата надходження статті до редколегії 15.09.2013 р.

МІХЕЛЬ Дмитро Олегович – магістр державного управління, заступник директора Навчально-наукового центру з європейської та євроатлантичної інтеграції України Чорноморського державного університету імені Петра Могили.

Коло наукових інтересів: впровадження європейських цінностей та стандартів життєвого процесу в Україні.